

jakuvaa kokonaisuutena tai piirroshahmoa. Panelin ohella drawing, piirros, olisi vielä menetellyt.

Professori M. Thomas Inge on ollut sarjakuvan akateemisen historiantutkimuksen uranuurtaja Yhdysvalloissa jo 1970-luvulta lähtien. Hänen tekstinsä ovat yleensä sisältöltään peruskoulun ainekirjoitus-tasoa. Kööpenhaminassa hän kaupasi esitelmänä pelkkää luetteloa Melvillen romaani-klassikko Moby Dickin sarjakuvaversioista.

Mutta mahtui 15 luentoon monta oikeasti kiinnostavaakin. Kirjojensa kiihottoman ja erittelevän asenteen vuoksi Roger Sabin oli etukäteen yksi lupaavimpia. Hänen internet-näkökulumansa ei ehkä ollut sarjakuvan kannalta kiinnostavin, mutta ainakin siitä aukesi yhteyksiä sarjakuvan ulkopuoliseenkin maailmaan.

Thierry Groensteen on Ranskan Angoulême:ssä sijaitsevan kansallisen sarjakuvakeskuksen johtaja. Hänen esityksensä sarjakuvien vähäisen arvostuksen syistä avasi teräviä näkymiä tekstin ja kuvan suhteen ja arvostuksen perinteisiin koko eurooppalaisessa kulttuurissa.

Sabinia ja Groensteenin yhdistää yksi asia. Kumpikaan ei ole varsinainen akateemikko. Sabin on taustaltaan kulttuuritoimittaja ja Groensteenin johtaa laitosta, joka vastaa ranskalaisessa sarjakuvamaailmassa Suomen elokuva-arkistoa.

Seminaarin suurin yllättäjä oli Floridan yliopiston englanninprofessori Donald Ault. Hän sovelsi lacanilaista psykoanalyysia Carl Barksin Aku Ankka -sarjakuvan kerrontaan ja pääsi syvälle sekä esimerkkisarjan ilmaisuun että Barksin ajatusmaailmaan.

Lacanian arvostus kuuluu olevan laskussa, mutta ainakin Aultin otteissa metodi oli tehokas. Barks on pyytänyt professoria jättämään joitakin kirjoituksiaan julkaisematta, koska ne ovat kiusallisen terävänäköisiä vanhuksen mielestä.

Seminaarin järjestäjät aikovat julkaista esitelmät kirjana ensi vuonna. Muutamia niistä olisi syytä toimittaa raskaasti, jotkut voisi toimittaa kokonaan pois. Mutta parhaat sietääkin tallentaa kansien väliin. ○

Sarjainfo 4/1981

ELÄINTEN MAAILMA -MEIDÄN MAAILMAMME

Sarjakuva on graafisen kuvakerronnan väline, ja kuvitteelliset kertomukset eläinhahmoissa esiintyvistä ihmisistä ovat aina kiehtoneet ihmisen mielikuvitusta. Siinä onkin jo syytä kylliksi, miksi satueläinhahmoista on tullut eräs suosituimmista sarjakuvatyypeistä.

Göran Ribe Suom. Anne Lohikari

Kirjallisuudesta voimme poimia joukon esimerkkejä uudenaikaisista eläin-saduista: Saltykov-Sjtjdrinin "Satuja", Karel Capekin "Salamanterisota", Orwellin "Eläinten vallankumous" ja Richard Adamsin "Ruohometsän kanssa". Lastenkirjallisuudessa on ilmestynyt melkoinen valikoima erilaisia muunnelmia "Pekka Töpöhännästä" ja "Kaislikossa suhisee"-kirjasta. Mutta tekniikkaa voi käyttää monipuolisemmalla tavalla hyväksi sarjakuvan kaltaisessa visuaalisessa taidemuodossa, jossa eläinhahmoja ei tarvitse kuvailla, vaan ne ovat jo olemassa "toisella tasolla" kuin itse kertomus.

On houkuttelevaa pitää eläinmuotoa sarjakuvan paljastavimpana graafisena esitystapana, yleisenä tyyllisenä huomiona taiteilijan asenteesta kertomukseensa. Jossain määrin niin varmaan onkin: eläinmuodon käyttöön on eräänlaista sterilointia, karrikoimista. Mutta karikatyyrillä voi olla vaihteleva eri piirtäjistä riippuva sisältö. Itse asiassa eläinkirjat sisältävät suuren rekisterin erilaisia tyynejä, taiteellisia päämääriä ja esityksiä, joiden tulkeina toimivat eläimet.

Helppotajuisempia

Yksinkertaisin syy eläinhahmojen käyttöön löytyy luultavimmin perheen pienimmille tarkoitetuista sarjoista. Lapsen on helpompi tajuta eläinhahmoja kuin ihmishahmoja, ne yksinkertaistavat todellisuutta ja luovat siihen kevyen mielikuvitusetäisyyden. Puhuttaisiin käytännöllisesti katsoen eläinhahmojen puolella on se etu, ettei nii-

tä tarvitse käsittää selvästi lapsi- tai aikuishahmoina, vaan aikuisten sosiaaliin rooleihin voidaan sekoittaa ajattelua ja toimintatapoja, joihin lapsi voi samaistua.

Lastenkirjakiitikko on keskustelunaiheena ollut kysymys (sic.). Onko tällainen yksinkertaistus pedagogisesti oikein vai väärin, vaikkakin riepotelavana ovat olleet vähintään yhtä paljon kuvakirjat kuin sarjakuvatkin.

Inhimillistetyt eläimet johdattavat lapsen huomion pois todellisista yksilöllisistä ja sosiaalisista ongelmista. Ne "käyttävät luontoa väärin" ja hämmäntävät lapsen käsitystä oikeista eläimistä. Eläinkertomuksen mielikuvituspinna vaikeuttaa kertomuksen arvojen punnintaa, jotka usein ovat vahvasti konservatiivisia. Psykologisen luotettavuuden vaatimus pienenee ja mahdollisuus käyttää kaavoja kasvaa muihin kertomustyyppisiin verrattuna.

Arne Anka - nyky-Ruotsin terävintä satiiria

Tuttuja ja selviä

Osassa tästä kritiikistä on varmasti paljon perääkin, mutta on osattava erottaa pelkkä muoto sinänsä tiettyjen piirtäjien ja käsikirjoittajien tavoista käyttää sitä. Vähän kummallista niin ikään on kriitikoiden asennoituminen pisimmälle inhimillistettyihin sarjoihin. Eikö viekas yhteiskunnallisen erottelun ja luonnon väärinkäytön riski ole sittenkin suurempi vähiten inhimillistetyissä sarjoissa? Kaikesta huolimatta luulisi lasten helpommin pitävän juuri niitä realistisempina.

Ongelmallisinta satueläinten käyttö on juuri pienille lapsille tarkoitetuissa tarinoissa. Aikuisille ja varttuneemmille lapsille eläinsatujen sovinnaisuudet ovat niin vanhoja tuttuja ja selviä, että ne tuskin aiheuttavat tulkittamisvaikeuksia sen enempää kuin tarinat, joissa on vain ihmishahmoja. Näissä sarjoissa ovat sitä paitsi eläinhahmojen käytön päämäärät yhdenmukaisempia. Kun niitä käytetään yksinkertaistamiseen, on tavallisesti kyseessä satiiris-karikaattyyrinen yksinkertaistus.

Vaatteet ja talot

Vaatteettomat eläimet, jotka elävät jokseenkin luonnonmukaisesti, ovat sarjakuvissa melko harvinaisia (en laske mukaan kotieläinsarjoja, joissa koirat ja kissat ajattelevat - Pitkon ja Karvisen tapaan). Tällaisia harvinaisuuksia ovat esimerkiksi Macherot'n aiemmat Klorofylli-albumit.

Siihen verrattuna voidaan pistää merkille valikoima erityyppisiä inhimil-

listettyjä eläinhahmoja eri sarjoissa. Macherot'n Sipuleenassa eläimillä on yksinkertainen vaateparsa, mutta ne asuvat luonnossa. Andreassonin Maailman vahvimmassa Nallessa eläimet asuvat taloissa metsässä. Walt Disney'n Pikku Hukka -sarjassa eläimet asuvat inhimillisessä maalaisyhteisössä, mutta pysyvät edelleen possunlihalle persoina petoeläiminä.

Tavallisin on kuitenkin täydellinen inhimillistämisen: eläinhahmot muistuttavat ihmistä kaiken muun, paitsi ulkonäön suhteen.

Moraalista satiiria

Eläintarinoitten pohjana voi olla jonkin asteinen moraalinen satiiri. Välimatka antiikin satuihin voi sen sijaan vaihdella voimakkaasti. Toisinaan eläinsatutarjoilla on vähemmän tekemistä sadun, kuin erään satiirilajin: ihmistyyppikarikatyyrin kanssa. Tämän kukoistuskauti oli ennen kaikkea 1600-1700-luvuilla (vaikka vielä Dickens harrasti sitä), mutta on uudelleen päässyt oikeuksiinsa juuri sarjakuvissa.

Satumaailma, joka tukeutuu hyvin voimakkaasti molempiin satiiriperinteisiin, esiintyy Marten Toonderin Tom Puss -sarjakuvassa (Heikki Hupa ja Tommi Touhu), jonka tapahtumat sijoituvat Bumblestonen kaupunkiin, vanhanaikaiseen ja hieman satumaiseen ympäristöön, jota hän kuvailee siron yksityiskohtaisiin piirroksiin. Eläimet ovat muuttumattomia, mutta hyvin yksilöityjä tyyppikarikatyyrejä, huolellisesti vanhojen satuperinteiden mukaan valittu-

ja eri eläinlajien edustamia luonnemalleja - nokkela kissa Tom Puss, uskollinen ja hyväsydäminen karhu Bumble, kopea kukko markiisi von Chanteclere jne. Tämän hahmogalleriansa avulla Toonder näyttölee aina uusia satunäytelmiä, joihin hän kätkee enemmän tai vähemmän opetuksia, jotka voivat sisältää niin yhteiskuntakritiikkiä kuin tapapetusta.

Sotaa lapsille

Silmiinpistävän erilaisella tavalla toimivat belgialaisen Raymond Macherot'n eläimet sarjassa Klorofylli, varsinkin sarjan kahdessa ensimmäisessä albumissa. Maailmaa tarkastellaan niissä

© MACHEROT

pieneläinten perspektiivistä ja erotetaan taistelun eri osapuoliksi rosvoilevat rotat ja rauhantahtoiset eläimet. Macherot'n eläimet eivät ole tyypejä vaan yksilöitä, joita rajoittavat vain heidän fyysiset mahdollisuutensa. Sarjan symboliikka lepää epävakaalla allegorisella pohjalla - se kertoo tosiasiallisesti lapsen tasolla sodasta ja heikkojen puolustautumisesta vahvoja vastaan.

Eläinrakenne klassisissa Aku Ankka -versioissa käsittelee samoin perin pohjin heikkojen ja vahvojen asetelmaa, vaikkakin symboliikka on abstraktisempaa koska kyseessä ovat täydellisesti inhimillistetyt eläimet. Päähenkilöt ovat pieniä ja heikkoja ankkvoja kun taas

suurin osa muista hahmoista on suuria, kovasti koira muistuttavia aikuishahmoja. Siten on jo heti alusta vakiintunut Aku Ankan rooli pienenä miehenä, kyynärpäätaktisen maailman synnyttäjänsä häviäjänä.

Don Quijoten veli

Huomattavin Aku Ankan piirtäjästä, Carl Barks, loihti eläinhahmoista esiin muitakin ominaisuuksia. Parhaimmissa kertomuksissaan hän teki tarinoistaan inhimillisiä sankarikertomuksia, toisin sanoen tarinan epäsankari osoittautuu-kin varsinaiseksi sankariksi. Eläinkarikatyreistä tulee eräs komedian ja sankariepoksen peruskivistä. Aku Anka muuttuu Cervantesin "Don Quijoten" ja Joycen "Leopold Bloomin" veljeksi -sankarillisuuden muotokuva ankaksi muuttuneesta ihmisestä, luultavasti yksilöistä naurettavimmasta.

Pahansuopa villikissa

Sarjakuvapiirtäjä Walt Kellyn eläinhahmot palvelevat toista tarkoitusta. Hänen Pogonsa oli päivälehtisarja, joka usein pilkkäsi ajankohtaisia poliittisia ja älyllisiä keskusteluita. Sarjan koko

Dave Simin Cerebus aloitti parodioimalla aikansa suosittuja barbaarisarjakuvia

muotoilu oli petollinen, melkein mielitelevän charmikas: Floridan soilla asustelevia pehmeän pyöreitä, suloisia eläimiä, joiden keskustelu vaikutti lystikkäältä hölynpölyltä. Menetelmällään Kelly sai lukijoikseen kaiken ikäisiä tiedostavia ihmisiä, ja hän onnistui jopa sulattamaan yhteen lastensarjamuodon ja 1800-luvun poliittisten pilapiirrosten eläinsymboliikan, kuten esim. kommunistien metsästäjä Joseph McCarthysta hän teki pahansuovan villikissan.

Kavala tikarinterä

Muttei Kellyn muoto ole toki pelkkää muotoa. Jollakin tasolla nämä viehättävät olennot sointuvat loistavasti hänen ystävälliseen, aavistuksen verran tunteelliseen humanisminsa. Samaa ei voi sanoa 1960-luvun tärkeimmästä eläinsarjasta, vaikka sen eläimet näyttävät ensisilmäyksellä yhtä suloisilta kuin Kellyn hahmot. Robert Crumbin Friz-kissa polveutuu viehättävistä lastensarjaeläimistä, mutta Crumbin piirrostyylissä piilee piikki, joka vääristää söpöt eläimet groteskeiksi. Crumbin satiiri, joka enimmäkseen piilee graafisissa vivahteissa, heittäytyy vastustamaan amerikkalaista muoti- ja nuorisokulttuurin kyynisyyttä ja itsekkyyttä. Hänen eläinhahmonsensa ovat osittain tyyppikarikatyvreja - päähenkilö ei ole turhaan kissa.

Helppo oikotie

Crumb on jo kauan pysytellyt ainoana eläinhahmoja käyttäneenä amerikkalaisena aikuissarjakuvan piirtäjänä. Monet käyttävät eläimiä yksinkertaisesti vain piirrostopana jolla voidaan luoda koominen tai terävöittävä etäisyys. Epäilemättä siitä voi tulla myös helppo oikotie saada tyhjänpäiväisestä tarinasta moni-ilmeisempi. Mutta moni piirtäjä on onnistunut välittämään jotain todella erityistä eläimillään. Greg Irons käyttää apunaan paviaanin ruumista kuvatesaan alakuloisesti ikääntynyttä kansalaista ja Art Spiegelman antaa ainutlaatuisen tyyllitellyn kuvan natsismin juutalaisvainoista eläinten välityksellä.

Naurava lehmä

Myös muutamat ranskalaiset aikuisten sarjakuvapiirtäjät ovat tehneet eläinsarjakuvia, mikä oikeastaan voisi hämmästyttää enemmän kuin se, että amerikkalaiset ovat niitä tehneet, sillä

Ranskalla ei ole samanlaista alan traditiota kuin USA:lla. Onhan toki joitakin klassikoita - suurin inspiraation lähde lienee ollut Benjamin Rabier (sic.), joka vuosisadan alussa loi mm. hahmon "La Vache Qui Rit" (Naurava lehmä).

Nuoret ranskalaiset lähtevät eläinhahmoissaan vahvasti vastakkain asetellevista lähtökohdista. Jean-Claude Denis kertoo kepeän allegorisesti uhanalaisesta villieläinmaailmasta sarjassaan "Annie Mal", kun taas Regis Franc pani kirjallisesti värityneiden pienuisnovelliensa ihmisten-hartioille ironiset eläimen päät.

Nakke Nakuttaja

© FREDDY MILTON

Täällä Skandinaviassa on ilmestynyt viime vuosina pari erityisen kiinnostavaa eläinsarjaa. Ne antavat myös lisävalaistusta lajin erityismahdollisuuksista.

Tanskalainen kustannusyhtiö Interpresse hankki itselleen vuosina 1978-79 oikeudet tuottaa itse kaksi albumillista amerikkalaista Nakke Nakuttaja -sarjaa, jotka annettiin Freddy Miltonin kirjoitettaviksi ja kuvitettaviksi. Miltonille sopi loistavasti sen jo valmis mielikuvitusmaailma ja hän onnistui ihailtavan vaivattomasti pyrkimyksissään, vaikkei voinutkaan vaikuttaa mitenkään sarjan perusrakenteeseen. Hän käyttää hyväkseen Nakke Nakuttajan vahvasti tyyllitelyä yhteiskuntaa parisatiirisessa sadussa, joissa on sekä Toonderin, että Barksin piirteitä.

Pieni Laboratorio

Ensimmäinen albumi "Möykky tulee" kertoo, kuinka Naken kaupunkiin putoaa pieni avaruusolento, joka kiihdyttää kaikenlaisia sosiaalisia ja inhimillisiä voimia. Toinen, "Iloiset pisarat", kuvaa uuden päihtymysaineen nousua ja tuhoa irvailen huumetottumuksia, huumepolitiikkaa, ympäristön saastumista ja kapitalistista liiketoimintaa. Milton hyödyntää näin eläinyhteiskuntaa kuin pientä laboratoriota, jossa hän

jalostaa ja kitkee oman yhteiskuntamme asioita. Freddy Miltonille eläinhahmot antavat mahdollisuuden tehdä äärimmäisen ilmaisuvoimaisia graafisia karikatyyrejä. Hän ei niinkään välitä tavallisista eläinluonnemalleista, vaan voi olla kyllin epäortodoksinen käyttäkkeen sammakkoa ammattipetuttajana, pitkän, heikon ja taipuisan ruumiin alle kätkeytyvänä limaisena henkenä.

Eläinsarjan tekijöiden ei kuitenkaan tarvitse keksiä kokonaista eläinmaailmaa. Hän voi panna puhuvan eläimen ihmisten yhteiskuntaan. Juuri näin tekee Ulf Frödin albumissaan "Älgen är lös", joka ilmestyi 1977 ja jonka tapahtumapaikka on selvästi määriteltävä Tukholmalaismiljö. Skansenin eläimet yrittävät tehdä vallankumouksen ja karata. Ainoa joka pääsee ulos, on nuori hirvenvasa Putte. Hän onnistuu esiintymään ihmisenä, mikä ei kuitenkaan helpota selviytymään ihmisten parissa.

Hulluttelua ja yhteiskuntakritiikkiä

Frödinin sarja on samalla kertaa hauska hulluttelu, joka rakentuu puhtaasti painottuen hirven koomisiin sopeutumisyhteyksiin ollen samalla yhteiskuntakriittinen tarina, joka osoittaa sellaisten yksilöitten vaikeudet selviytyä yhteiskunnassa, joilla ei ole parhaat edellytykset siihen.

Varmasti on runsaasti myös huonoja eläinsarjoja, joissa eläimet ovat kaavamaisia, sisällyksettömiä totunnaismuotoja. Ikävä kyllä on ruotsalainen sarjakuvalehdistö lisännyt tämän sortin kamaa - Fix ja Foxi, Vekkuli Ville, Nalle Puh. Ratkaiseva virhe näissä sarjoissa ei ole se, että ne ovat eläinsarjoja, vaan se, että ne ylipäänsä ovat olemassa.

Mutta parhaat eläintarinat rakentavat oman maailman, joka heijastaa meitä tavallisia ihmisiä persoonallisella tavalla - se on inhimillinen kuvallinen komedia, Kesäyön unelma, jossa ihmiset saivat aasinpään. ○

Maanmainio

Helsingin sarjakuvafestivaali

VANHALLA YLIOPPILASTALOLLA
lauantaina 7.11. klo 10-18 ja sunnuntaina 8.11. klo 12-18

Varaslähtö festivaaliin perjantaina 6.11:

KINO ENGEL klo 17 RIEKU & RAIKU ilmaisnäytöksessä: 12 kukkopoikien juoman- ja kumppaninkaipuuntäyteistä episodiä

KATTAUS

Omakustannemaailman terävimmät kynänkäyttäjät esittäytyvät CAFE MELBAN (Kurvi, Sörnäinen) näyttelyssä. Avajaisklubi klo 20 alkaen. Ei pääsymaksua.

Festivaalien päävieraina Valerianin taatat Pierre Christin ja Jean-Claude Mézières Kanadalaisen Drawn & Quarterlyn nuorekas taiteilijaryhmä Seth, Chester Brown ja Adrian Tomine • D&Q:n päätoimittaja ja kustantamon tukipilari Chris Oliveiros Kotimaisista esillä mm. Rosso, Tilsa ja Timo Aarniala.

Haastatteluja • Signeeraustilaisuuksia • Multimediaa • Maan kattavimmat sarjakuvamessut ja huutokauppa • Paneelien kohteina Mikki Hiiri ja Tex Willer Yläkerrassa yhteistyössä Helsinki-Median kanssa järjestetty Nalle Puh-lastentapahtuma ohjelmistoinen • Myös lapsiparkki.

Talossa tarjolla Intialaisen sarjakuvan näyttely • Drawn & Quarterly-näyttely nähtävillä Renvall-instituutissa (Unioninkatu 38 A) torstaista 12.11. alkaen.

Tilaisuudet ovat maksuttomia ja pakollisia

TERVETULO!